

KRIZA USTANOV IN MLADI

Božidar Pahor

Dogodki na pragu letošnjega poletja se prehittevajo s tolikšno naglico, da smo vsi zmedeni in celo nekoliko prestrašeni. Podobni smo potnikom v vlaku, ki drvi s hitrostjo nad sto kilometrov na uro čez železniški most. Če bi želeli šteti jeklene opornike na mostu, bi se v hipu zmedli. Vlak drvi prehitro. Vrhu tega nima noben potnik voznega reda, v katerem bi pisalo, kdaj bomo prišli na naslednjo postajo in katera je sploh ta postaja.

Vsi smo potniki v evropskem in svetovnem ekspresu in za vse je pomembno, kaj se dogaja v drugih vagonih in zunaj. Toda vlak zgodovine vozi prehitro, da bi lahko zaslutili, kam nas bo pripeljal. Morda so tudi v drugih časih čutili ljudje isto nebogljenost in zaman skušali izluščiti iz vrtoglavega dogajanja smisel in cilj. Eno je gotovo: celo pred stodvajsetimi leti, ko je bila železnica še v povojih, so ideje kakor iskre preskakovale meje in vžigale nakopičeni smodnik po Evropi. Iskra revolucije 1848 — pomladi narodov — je naglo preskočila na Dunaj in v Budimpešto, v Nemčijo, razdrobljeno na kneževine, v Italijo. Tem manj je mogoče danes v času radia in televizije, nadzvočnih letal in milijonskih naklad časopisov govoriti o tem, da lahko katera koli skupnost ostane popolnoma ravnodušna in nedotaknjena sredi razburkanega morja, sredi nevihte, ki so jo nazvali »kriza ustanov«.

To velja tudi za nas, ki živimo v Jugoslaviji. Za razmišljajočega človeka ni bilo potrebno, da so se oglasili študenti. Že prej je moral čutiti, da sedanji nemir ne more iti mimo nas, da je nemir pravzaprav v nas samih. Ta nemir izhaja iz ugotovitve, da smo marsikaj zanemarili pri izpopolnjevanju našega sistema, da smo otopeli za nekatere pomembne potrebe trenutka in časa, da delamo napake.

Ni malo ljudi pri nas, ki lahko z upravičenim ponosom rečejo, da smo prvi v praksi začeli uresničevati načelo samoupravljanja, tisto načelo, ki ga v taki ali drugačni obliki danes pripenjajo na svoje zastave reforme tako študenti kakor delavci. Ta ugotovitev je resnična in zgodovinsko utemeljena. Toda nič nam ne pomaga, če se samo spominjamo »stare slave«. Mlad delavec mi je na predavanju zastavil tole vprašanje: »Kaj mislite, tovariš, ali je zgled Češkoslovaške za nas povod, da si čestitamo in govorimo: Gredo po naši poti! — ali povod za to, da se globoko zamislimo?«

Nihče ne caplja za nami. Zelo bomo morali paziti, da ne bomo mi capljali za kom! Toda tu sploh ne gre za oponašanje. Gre za oplemenjevanje z idejami in rešitvami, ki morajo biti nove, ker so tudi problemi novi. Nenadoma so ljudje spoznali, da je marsikatera njihova ustanova stara in nesposobna reševati nove naloge, ki so se leta in leta kopičile kakor korale na dnu morja in so se nenadoma pokazale iznad valov kakor čeri, ob katerih se lahko razbije tudi državna ladja. To je s prese- netljivo natančnostjo in osupljivo nenadnostjo pokazala Francija maja. Prav tako prepričevalno — a na drugačen način — je to pokazala

Češkoslovaška, ki je začela temeljito ometati pajčevine stalinizma in dogmatizma iz vseh kotov.

Pri vsem tem vrenju, ki traja že nekaj let, so odigrali študenti pomembno, včasih celo odločilno vlogo. To velja posebno za Francijo. In ker je prav dogajanje v tej deželi tako pomembno — čeprav še zdaleč ni zaključeno — bom posvetil posebno pozornost nedavnim dogodkom v Franciji ob upoštevanju tudi drugih »bliskov« po svetu.

* * *

Število študentov se je v zadnjih desetih letih podvojilo. Že ta podatek v precejšnji meri pojasnjuje, zakaj je v tem času prišlo do tolikšnega vzpona »študentske moči«.

Če opazujemo to mednarodno vrenje, lahko izrečemo nekaj ugotovitev. Študentsko gibanje v sedanji obliki ni »mednarodna zarota«. Ni pa nobenega dvoma, da je medsebojno vplivanje močno. Na francoske študente so naredile močan vtis demonstracije berlinskih študentov na čelu z njihovim voditeljem Dutschkejem, a tudi nemir po drugih zahodnonemških mestih. Najbolj znani in izraziti voditelj francoskih študentov Daniel Bendit-Cohn je po rodu Nемеc in se je marsikaj naučil od Dutschkeja.

Druga ugotovitev je ta, da gre študentski univerzitetni protest vštric s političnim protestom. Študentje ne zahtevajo samo reform celotnega univerzitetnega študija, ampak tudi reformo družbe in njenih ustanov, ker je tam njihova prihodnost. Kaj pomaga univerzitetna reforma, če je potem toliko vrat v družbi zaprtih tistim, ki so diplomirali.

Tretja ugotovitev je ta, da je v večini industrijskih dežel le malo študentov politično dejavnih, še manj pa jih je odločenih uporabiti nasilje ob vsakem času. Kljub temu so študentje v zadnjih letih zapustili globoko in vznemirljivo sled v večini razvitih dežel. Zakaj?

Če ne bi bilo v družbi nakopičenih toliko protislovij, bi lahko francoski študenti kričali do ohripelosti in se do zadnjega moža ali bruca borili s policijo na barikadah in ne bi nikoli prišlo do eksplozije. Morda bi si bili pridobili nekaj simpatij drugih slojev, ki so bile priče neverjetne policijske grobosti — in zdaj so na voljo tudi poročila o policijskem sadizmu po zaporih. Toda to bi bilo vse. Ne bi bilo splošne stavke, delavci ne bi zasedli tovarn, železnice se ne bi ustavile in de Gaulle danes ne bi obljubljal globokih sprememb v družbi in gmel hkrati proti komunizmu in kapitalizmu.

Zato ni čudno, če so francoski študenti dobili vzdevek, da so »zažigalna vrstica revolucije«. Toda kakšni so njihovi interesi?

V pogovoru s Sartrom je Daniel Bendit-Cohn dejal:

»... Obramba študentskih interesov je sploh problematična zadeva. Kakšni »interesi« so to? Študenti niso noben razred. Delavci, kmetje sestavljajo socialne razrede in imajo objektivne interese. Njihove zahteve so jasne in so naslovljene na delodajalce in predstavnike buržoazije. Toda študenti so njihovi »zatiralci«, če ni to sistem sam?«

Francoski študenti so brez dvoma šli najdlje, toda tudi v drugih deželah je navzoča strastna želja po temeljitih družbenih spremembah,

po reformah sedanjih ustanov. Vprašanja, ob katerih so te zahteve in želje prišle do veljave, so lahko zelo raznolika.

Študenti v ZDA so na primer začeli prihajati do določenih spoznanj o lastnem položaju v boju proti rasnemu razlikovanju. Ko je bojevito in nestrpno črnsko gibanje »Črna oblast« samo prevzelo vodstvo in v glavnem izrinilo belce z vodilnih položajev, so študenti usmerili svoje proteste predvsem proti vojni v Vietnamu in tako našli nov »katalizator« tudi za svoje osebne, »stanovske« zahteve.

V Britaniji je sprva buril študente boj proti atomski bombi, ki so ga spremljali velikonočni pohodi na Aldermaston, vojaško atomsko središče, in zborovanja na Trafalgar Squareu v Londonu. Nekoliko pozneje je prišel Vietnam. Japonska mladina protestira proti podrejenosti svoje dežele ameriški politiki in vplivu in zahteva takojšen odhod Američanov z oporišč na japonskem ozemlju. In tako dalje.

V raznih deželah in krajih ima ta študentovski protest svoje posebno obeležje in barvo. Letošnje demonstracije študentov v Varšavi so bile naperjene proti utesnenosti in dušenju demokracije na univerzi in v javnem življenju. V spopadih s policijo so študenti zmerjali organe javne varnosti z »gestapom«. Tudi praški študenti so lani protestirali zaradi nezakurjenih učilnic in spalnic. Takrat jih je policija razgnala, toda pozneje so prejeli zadoščenje in — opravičilo.

Tudi pri nas, v Beogradu, je prišlo do nasilja, ob katerem smo se vsi zdrznili. Povod je bil malenkosten ali ne malenkosten. Taka ali drugačna sodba je morda predvsem odvisna od našega zornega kota. Toda povod ni bistven. Bistveno je, da se je to zgodilo.

Potem so naši študenti postavili več zahtev, kar zadeva reformo univerzitetnega študija. Te zahteve so bile povsod sprejete z razumevanjem. Rečeno je bilo, da so te zahteve že davno vključene v program, da o njih že dolgo razmišljajo in da se rešujejo. Toda mar ni resnica, da so te zahteve postale resnično aktualne in pereče, tako rekoč neodložljive v tistem hipu, ko smo se vsi zdrznili ob nasilju, ki se ga vsi bojimo in ga obsojamo, kakor so ga obsodili uradno tudi študenti? Mar ni resnica, da so se nekateri problemi v koprski tovarni »Tomos« in okrog nje rešili v nekaj urah — prej jih ni bilo mogoče rešiti v letu dni — ko so delavci šli demonstrirati pred občino?

Če je resnica taka, potem moramo ugotoviti, da v našem sistemu nekaj šepa bodisi zaradi njegove nedograjenosti ali zaradi otopelosti tistega že ustvarjenega mehanizma — da ne bom preveč »mehaničen«, tudi zaradi otopelosti posameznika, ki bi moral naglo in razumno reševati pereče probleme.

Naši študenti so jasno povedali, da niso proti sistemu, kakor smo si ga zamislili, so pa delno proti »sistemu«, kakor ga napak izvajamo. Pri tem niso osamljeni.

Nasilje je dokaz neuspeha, da nismo o pravem času ugotovili in popravili, kar je bilo treba popraviti. Če nas je beograjski »primer« nekaj naučil, ostane sicer še zmeraj obžalovanja vreden, toda v svojih posledicah vendarle koristen. Je pa tudi opozorilo, da se ne more nihče zapirati v svoj stekleni grad ali vikend hišico in reči: Kaj me briga! Če tega ne more storiti posameznik, ne morejo niti narodi. Tudi mi nismo

zelenica sredi puščave, ki nikoli ne doživi peščenega viharja. Tudi mi smo del sveta, ki ga pretresajo krize iskanja novega. Tudi mi še nismo rešili marsikaterega vprašanja in tudi mi smo ranljivi. In če bomo tej človeški resnici pogumno pogledali v obraz, bomo tudi razpršili tisti nejasni in hromeči strah, kaj to pomeni. Če se bomo brez olepšavanja lotili problemov, kakršni so, bomo že na pol poti do njihove rešitve.

Ne smemo pozabiti, da svet okrog nas ne miruje. Noč in dan prihajajo od zunaj impulzi. Zato je tako zelo pomembno, da nekaj vemo o tem, kaj se zunaj dogaja, da skušamo to dogajanje razčleniti, o njem razmišljati in izluščiti iz njega smisel in — nauk. Marsikaj, čemur smo zdaj priča, se nam zdi spontano in stihijsko. Preden je človek odkril skrivnosti elektrike, je menil, da se strele utrinjajo spontano ali da jih meče Jupiter. To, kar najbolj potrebujemo, so temeljite in globoke analize sedanjega dogajanja, ki nam bodo najprej sploh razložile to »spontanost« in v njej zaznale zakonitosti, potem pa nam rabile kot kažipot za prihodnost, da ne bodo naša dejanja v resnici postala stihijska, spontana in uničevalna.

In zato ni odveč, če bežno pogledamo na majsko dogajanje v Franciji.

* * *

Poleg dolgih člankov in analiz se pišejo že prve knjige o tornadu, ki je nepričakovano zaplesal po Franciji, da je ljudem zastal dih ob njegovi moči. Nobena vremenska napoved ga ni napovedala in zato je prišel kot popolno presenečenje. Presenetil je tudi de Gaulla, ki je moral za nekaj ur skrajšati obisk v Romuniji in se vrniti domov.

Zdaj je jasno, da de Gaulle ni nikoli imel resnega namena, da bi odstopil. Ko je stopil iz svojega osebne letala »caravelle« — neredi so bili takrat na vrhuncu — in si ogledal svoje ministre, ki so se mračnih obrazov zbrali na letališču Orly, je rezko dejal: »Kdor nima močnih živcev, lahko takoj zdaj odstopi.« In še mu pripisujejo izrek na seji vlade: »Reforme da, cirkus ne!«

To so reki, ki jih bo najbrž rada sprejela v svojo ljudsko knjižnico zgodovina. Taki reki so kratki, lahko si jih je zapomniti in človek, ki jih uporabljaja ali citira, ima prijeten občutek, da ni neuk in da pozna zgodovino. Navsezadnje že vsak šolar pozna besede, ki jih pa Cezar ni menda nikoli izgovoril: »Kocka je padla.«

Kaj je navsezadnje ostalo povprečnemu razumniku od francoske revolucije, tiste, ki je leta 1793 odsekala Ludviku XVI. in Mariji Antoinetti glavo? Nekaj gesel in morda letnica 1789. In vendar so taka dogajanja polna protislovij, nejasnosti, junaštva in strahu, iskanja in tudi smešnih zapletov. To velja tudi za letošnji majski izbruh v Franciji.

Nihče pravzaprav ne ve, kako se je začelo. Ker je pri študentovskih nemirih igral pomembno vlogo študent sociologije na univerzi v Nanteru Daniel Bendit-Cohn, iščejo pisci člankov in razprav začetke v tem pariškem predmestju. In ugotavljajo, da je že pred meseci policija vdrla na univerzo v Nanteru, ne da bi sprožila verižno reakcijo. Okoliščine pač niso bile take, da bi se takrat iz tega rodila vstaja.

Zato pa so bile okoliščine »ugodne« v začetku maja, ko je pregnana skupina Bendita-Cohna prišla na Sorbono. Tam je rektor zagrešil isto napako, kakor rektor v Nanterre. Poklical je policijo. Najbrž je bila to tista iskra, ki je naposled zanetila smodnik.

Naša javnost je iz dneva v dan sledila v tisku obširnim poročilom o spopadih med študenti in policijo, o simpatijah, ki so si jih študenti pridobili v širši javnosti, posebno pri delavstvu zaradi grobosti policije, o zvezi med študentovsko mladino in mladimi delavci, o stavki, ki se je začela bliskovito širiti in je kmalu ohromila vso deželo, o tem, kako so začeli delavci zasedati tovarne in še o marsičem drugem.

Toda samo tisti, ki so se dušili v solzilnem plinu, obležali krvavi in obtolčeni na barikadah ali se znašli na policijskih postajah, so v nekem smislu doumeli globino sovraštva in strahu, ki se je lotil dveh nasprotnih taborov. Zelo zanimivo je pričevanje britanskega študenta sociologije, ki se je po naključju znašel na policijski postaji. Njegovo pričevanje je objavil londonski »Guardian« v svoji številki 1. junija in se skrajšano glasi:

Okrog sto metrov od Sorbone je zagledal skupino policistov, pripadnikov policije za pobijanje neredov — Compagnie républicain de sécurité (CRS). Zatekel se je v prijateljevo stanovanje. Dve uri pozneje, ob dveh zjutraj se je spet napotil domov, ko mu je neki oficir pariške policije zagotovil, da bo lahko varno hodil. Toda že pri naslednjem vogalu je naletel na vod CRS.

»Pokazal sem svoj potni list in dejal, da bi šel rad domov. Kazalo je, da me bodo moške spustili, toda takrat je prišel njihov oficir. Dejal je, da sem po njegovem mnenju Američan. Odgovoril sem mu, da sem Britanec, in zato me je nemudoma udaril s pestjo po ustih.«

Potem so ga odpeljali na policijski komisariat IV. pariškega okrožja, kjer so se ustoličili člani CRS. »Prizor notri je bil precej neprijeten. Soba je bila velika in CRS so sistematično pretepali osemnajstletnega mladeniča. Uporabljali so pesti, čevlje in gumijevke. Policaji so ves čas vpili, fant pa je kričal. Drug mladenič je stal ob steni in tiho krvavel. Tla in stene so bile vse krvave.

Oficir, ki me je bil pripeljal, je odšel. Vprašal sem, zakaj so me pripeljali na komisariat. Namesto odgovora so me kaki dve minuti brcali v trebuh in dimlje. V primerjavi z drugim sem jo poceni skupil.«

Študenta so potem vtaknili v celico s kakimi tridesetimi drugimi. »Dosti jih je bilo hudo pretepenih. Lase so imeli sprijete od krvi, počene ustnice, zaprte oči, nekaj pa jih je imelo zlomljene prste.«

In še so prihajali. Če je kdo odgovarjal, ko so ga vtikali v celico, so ga potegnili ven in spet pretepli. Med njimi so bile tudi ženske, nekatere mlade, druge srednjih let.

Ob pol štirih zjutraj je prišel zdravnik, ki je svetoval policajem, naj bodo bolj obzirni. Nekaj najhuje ranjenih so odpeljali. Zdravnik je tudi ukazal, da morajo biti vrata celice odprta in smejo jetniki po vodo.

Cez kake pol ure so vse odpeljali v bolnišnico Beaujon, ki je po mnenju britanskega študenta policijska šola. S kakimi šeststo drugimi priporniki so ga nagnali na prostor, ki je bil ograjen z bodečo žico.

»Ko sem vstopal, sem zagledal mladeniča, ki je imel na sebi samo spodnje hlače, nogavice in pol srajce. Krvavel je iz dimelj in še iz več drugih delov telesa. Telo je imel pokrito z modricami. Člani CRS so stali okrog njega in mu pulili lase v prgiščih. Bil je star kakih 17 let.«

Pozneje je začelo deževati in podnevi so začeli odvažati ljudi. Študent trdi, da so se člani CRS razporedili vzdolž hodnika, po katerem so morali iti ljudje, če so hoteli priti ven. »Ko so ljudje stopali po hodniku, so jih policaji boksali in pretepali z gumijevkami. To je bilo najbolj strašno od vsega, ker zdaj niso bili več jezni. Bil je čisti sadizem. Čez kako uro jim je predstavnik pariške policije velel, naj nehajo.«

To je bil samo izsek iz velikega dogajanja po vsem Parizu in tudi po drugih francoskih mestih. Tako je doživljal barikade marsikateri neposredni udeleženec silnega majskega izbruha. To je tista neposredna realnost, ki zareži v vsakega državljana, ko se spopadajo nasprotujoče si družbene sile.

Ironija pa je, da so prav oddelki CRS — dvajset tisoč okrepitev so poklicali v Pariz — najslabše plačani in najbolj zaničevani ljudje v varnostnih silah. Francoski režim jih je uporabil v skrajni sili — ni toliko znano, da jih redno uporablja za dušitev bretonskih nacionalnih teženj in bretonskih nacionalistov, ki zaman sanjajo, da bi uživali vsaj polovico tiste enakopravnosti kot francosko govoreči Kanadčani, ki jih je de Gaulle pozival k upor. Ti ljudje prihajajo iz najnižjih in najrevnejših slojev. Toda celo tisti, ki bi jim morali biti hvaležni, ravnajo z njimi kot z manjvrednimi. Ni čudno, če so taki.

Francoska »majska« revolucija je nedvoumno pokazala, da so v deželi potrebne globoke in temeljite spremembe. Pokazala je tudi, da je ta »novi val« popolnoma presenetil klasične stranke in druge politične organizirane skupine. Med njimi tudi komunistično partijo Francije, ki je najprej podcenjevala Bendita-Cohna in njegove študente, potem pa skušala zadušiti njihovo gibanje. Skušala je preprečiti zvezo med delavci in študenti in nenehno je svarila pred »avanturami«. Skratka, ravnala je tako, kakor ravna vsaka stranka, ki je del sistema in se zanj boji.

Na ta račun je KPF v zadnjih dneh slišala precej očitkov in kritik. Če so ti očitki usmerjeni na KPF zato, ker ni pozivala k revoluciji, k popolni spremembi družbenega reda, so krivični in prehudi. Voditelji francoske partije se gotovo prav dobro zavedajo, da si delavsko gibanje dvajset let ni opomoglo po nasprotnem udaru reakcije po letih 1848 in 1871. Morali so pomisliti, ali so pogoji za revolucijo zreli. Očitno so prišli do prepričanja, da niso zreli. Ugotovili so — po mojem pravilno — da bi tak poskus združil vso desnico, ki bi jo v celoti podprla armada. Še preden je de Gaulle s helikopterjem za en dan skrivnostno izginil, je dobro vedel, da stoji armada na njegovi strani. To tudi pojasnjuje, zakaj je v svojem drugem govoru tako ostró napadel »komunistično zaroto«, ki bi si rada priborila oblast in ustvarila levo diktaturo. Celo ameriški časopisi so se de Gaullu smejali zaradi teh besed. Kakšna komunistična diktatura — so govorili — KPF je vendar stebèr sistema in v skrajni posledici de Gaullov zaveznik. Francoski predsednik to prav tako dobro

vé kakor ameriški komentatorji. Toda z opozarjanjem na komunistično nevarnost je hotel predvsem opogumiti degolistične vrste, ki so bile že hudo omajane, in dati zagotovila armadi.

KPF potemtakem ni mogla začeti prave in resnične revolucije. To bi bilo prav tako tvegano in katastrofalno, kakor če bi nekdo v ČSSR skušal spremeniti sam družbeni sistem. Tega Sovjetska zveza kratko malo ne bi dovolila. Bi mar ZDA dovolile kaj takega v Franciji?

Toda če gre za očitke, da je vodstvo KPF okostenelo in sta vsaj »Waldeck Rochet in Benoit Frachon osivela v službi stalinizma«, kakor je zapisal neki novinar, da partija ni nič razumela, kaj se dogaja, da se še zdaj upira geslu delavcev po večjem soodločanju ali celo samoupravljanju, da še zmeraj v celoti računa s starimi kategorijami — zgolj zvišanje plač in levičarska vlada — potem je ta očitek upravičen.

Študenti so brez dvoma nekaj dosegli. Na očitke, da nimajo izdelanega programa, da ne vedo, kaj hočejo, da nimajo pravega odgovora na vrsto vprašanj reforme univerz in družbe, upravičeno odgovarjajo takole: Kako more družba, ki je zanemarila toliko bistvenih vprašanj, zahtevati od nas, da ji v nekaj urah na pladnju ponudimo lepo formulirane rešitve, ki jih leta in leta sama ni našla.

Toda smisel tega, kar se je zgodilo in se še dogaja v Franciji, smisel ne samo študentovskega vrenja v Evropi in na drugih celinah, je globlji, kakor je videti na prvi pogled. Znani angleški publicist Paul Johnson pravi: »Predolgo smo bili mi, ki se brigamo za politiko, jetniki v jalovem trikotniku, sestavljenem od komunizma, fašizma in meščanske demokracije. Ker smo se bali izbire med obema avtoritarnima sistemoma, smo si večinoma utrujeno prizadevali, da bi počlovečili tretji sistem. Zbijali smo skupaj vse mogoče inačice »demokatičnega socializma« v jalovem prizadevanju, da bi združili gmotni napredek v množičnem obsegu z višjim plemenitejšim življenjem. Zelo pogosto nismo dosegli ne enega ne drugega.«

Ali ne dokazuje prav sedanje dogajanje, da je nekaj narobe z našimi miselnimi kategorijami? Da so naše lepe formulacije, etikete, podedovani način mišljenja, da je vse to prehitel čas. To ne pomeni, da je čas prehitel nas. Ob takem prehitevanju postaja na primer znani spor o večstrankarskem sistemu in enostrankarskem sistemu, o tem, da je prvi jamstvo za demokracijo, drugi pa obeležje diktature in zaničevanja osebnih pravic, dolgočasen in jalov, prav tako nesmiseln, kakor je ameriška (in ne samo ameriška) delitev sveta na »svobodni« in »nesvobodni«.

To ne pomeni, da je treba opustiti stara tolmačenja in stare kategorije vsevprek in se prepustiti toku. Pomeni, da je treba z vso resno iskati nova tolmačenja, kjer so potrebna, izoblikovati nova znanstvena sredstva in metode za ugotavljanje zakonitosti nove poti. To ni negacija socializma, ampak njegova afirmacija. Naša krivda je, če zaostajamo za burnim razvojem, če smo slepi za znamenja časa. Zakaj socializem si zmagovito utira pot v mnogih delih sveta in se kakor hudournik prebija skozi pečine trmastih geoloških slojev. Če bomo znali hudournik pravilno speljati, bo gnal hidrocentrale naše prihodnosti. Na to, kaj se bo zgodilo, če tega ne bomo znali storiti, si ne upam pomisliti.